

INFORMAȚII REFERITOARE LA INTRODUCEREA ILUMINATULUI PUBLIC ÎN ORAȘUL CÂMPULUNG

CARMEN OPRESCU*

Primele știri surprinse până în prezent despre iluminatul public în Câmpulung sunt cuprinse într-un document din 1836¹, aflat la Arhivele Naționale, București și publicat de Gh. Pârnuță și Ștefan Trâmbaciu. Este vorba de un „jurnal” adresat de Sfatul orășenesc „Cinstitei Marei Vorniciei din Lăuntru”, în care sunt formulate 6 propuneri de măsuri edilitare printre care și aceea ca „Ulița cea mare a târgului și cea din dosul ei, cât ține lungimea lor, să se lumineze în toată vremea nopții cu plata din casa sfatului”. Se menționează că această măsură deja se introdusese și se urmase (se aplicase) încă de la „așezarea sfatului”, deci de la înființarea acestuia prin Regulamentul Organic, dar „s-au desființat mai în urmă din porunca stăpânirii”. Din document reiese clar și faptul că era vorba de luminare cu lumânări așezate în felinare.

Un alt document publicat de preotul Ioan Răuțescu se referă la anul 1855, când magistratul orașului cere Mănăstirii Negru Vodă să achite „48 lei analoghie pentru plata acelor felinare”, în număr de 17, instalate pe două ulițe perimetrare incintei acesteia: Ulița Râului și Ulița Țigăniei².

Numărul mare de felinare indică faptul că aici era, în acele timpuri, o zonă deosebit de importantă a orașului. Este de observat că străzile în cauză nu treceau prin dreptul turnului de intrare al incintei bisericii sau pe lângă casele domnești ale lui Matei Basarab și C. Brâncoveanu. Ulița Râului trecea pe la est de mănăstire, pe sub turnurile de intrare de la incinta bolniței și de la cea a hanului³, în timp ce ulița Țigăniei trecea pe la nordul mănăstirii, legând calea Târgoviștei de actuala stradă Negru Vodă, denumită de localnici „ulița târgului” sau „Ulița Mare”⁴. La intersecția lor se afla, de fapt, incinta hanului, locul unde se desfășura „zborul de la Sf. Ilie” rămas în administrarea mănăstirii după voința domnitorului Matei Basarab, respectată și întărită de domnii ce au urmat.

* Universitatea din Pitești.

¹ Gheorghe Pârnuță, Ștefan Trâmbaciu, *Documente privind istoria orașului Câmpulung-Muscel*, vol. IV, (1821-1838), Editura Semne, București, 2001, p. 247-250, documentele 142, 143.

² Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografie istorică*, Tipografia Gh. Gh. Vlădescu, Câmpulung, 1943, p. 150.

³ Carmen Oprescu, *Halele din piața Sf. Ilie și modernizarea Câmpulungului*, în: *Revista de istorie a Muscelului. Studii și comunicări*, VI, Editura Nummus, București, 2001, p. 151-161.

⁴ Arhivele Naționale, Județul Argeș, fond Primăria Câmpulung (prescurtat ANJA, fond PC), dosar 1/1867, f. 155; ANJA, fond PC, dosar 1/1864 -1885, f. 145.

Tot I. Răușescu reproduce o imagine (fig. 1) având în prim plan un drum, probabil Ulița Râului menționată în documentul de la 1855, în planul secund Râul Târgului și în fundal o impresionantă desfășurare de ziduri cu metereze și turnuri sub legenda: „Mănăstirea Negru Vodă după un tablou pictat pe la jumătatea secolului trecut”⁵ – deci în perioada luată în discuție. Oricât de multă fantezie ar fi îmbinat pictorul cu realitatea locului, imaginea porților de intrare orientate spre acest drum de la estul ansamblului, trecătorii de pe el (care includ și un călăreț) sunt indicii clare ale faptului că el nu era deloc lipsit de importanță.

Fig. 1. Imagine publicată de I. Răușescu cu legenda „Mănăstirea Negru Vodă după un tablou pictat pe la jumătatea secolului trecut”, reprezentând latura de est a ansamblului, prevăzută cu mai multe porți de acces și cu turnuri de apărare, de-a lungul Râului Târgului. Personajele aflate în prim plan indică existența unui drum pe malul râului.

Se pare, deci, că felinarele de pe Ulița Mare luminau în continuare pe cheltuiala „casei sfatului”, iar acelea din ulițele menționate au apărut pe cheltuiala mănăstirii.

Dintre documentele consultate de noi în arhiva primăriei referitoare la iluminatul public, primele datează din 1883: primăriei îi fuseseră predați, în anul 1882, 134 de stâlpi ciopliți „pentru așezarea (nota CO.) lampelor de pe stradele comunei”⁶, în timp ce printre cheltuielile primăriei, în martie 1883, apare și „plata iluminatului lampelor du pe contract”⁷. Era un număr considerabil de mare, dar dacă se are în vedere

⁵ Ioan Răușescu, *op. cit.*, p. 72.

⁶ ANJA, fond PC, dosar 1/1883, f. 239, 317.

⁷ ANJA, fond PC, dosar 1/1883 f. 18.

faptul că numai pentru Grădina Publică s-au comandat 25 de felinare în anul 1895⁸, că doar pe cele două ulițe perimetrice Mănăstirii erau deja 17 felinare în 1855 – ambele fiind porțiuni relativ mici de stradă în raport cu lungimea străzilor centrale – prin urmare stâlpii achiziționați de Primărie în 1882 puteau fi destinați înlocuirii stâlpilor degradați din oraș.

Ceea ce nu precizează aceste documente – inclusiv cel din 1855 – este sistemul de iluminat public utilizat: cu lumânări, cu ulei de rapiță sau cu gaz⁹. Se poate pune întrebarea: dacă în 1883 s-au înlocuit mai mult de o treime din stâlpii înregistrați în oraș în anul 1896, oare nu s-a întreprins această acțiune pentru a se introduce iluminatul cu gaz?

Cert este că la 23 decembrie 1896 la primărie e înregistrat procesul verbal pentru „darea în antrepriză pe 3 ani a iluminatului cu gaz-petroliu a 400 de lampe dupe stradele acestui oraș, din suburbii, terasă și grădina Publică.”¹⁰. Să fi fost primul asemenea contract de antreprenoriat?

Fig. 2. Felinarele din „Capul Bulevardului”, amplasate în flancurile monumentului dedicat lui Negru Vodă, în dreptul intrării la Biserica Sf. Nicolae-Popa Savu. Ilustrată din colecția Gh. Chița.

⁸ ANJA, fond PC, dosar 1/1895, f. 146, iunie 1895: lui Leon Marcus, „tinichigiu din acest oraș”, îi este adjudecată comanda a 25 felinare cu lampelle și accesoriile lor, plus stâlpii necesari pentru Grădina Publică.

⁹ La Craiova, prima dată, în 1854, iluminatul public s-a făcut prin lampi cu ulei de rapiță, apoi, din 1858, prin lampi cu petrol. Vezi Paul Rezeanu, *Contribuții la cunoașterea dezvoltării edilitare a Craiovei între 1831-1944*, în: RMM seria Monumente istorice și de Artă, an XVIII, nr. 1, 1987, p. 71.

¹⁰ ANJA, fond PC, dosar 22/1896, *Primăria urbei Câmpulung, Registrul pentru transcrierea jurnalelor Consiliului Comunal*, f. 26 verso. Tot 400 de lampi cu gaz sunt menționate și în 1901, ANJA, fond PC, dosar 6/1901, f. 79.

Documente ulterioare se referă, ca și cele menționate, la plata activităților corespunzătoare: executare de stâlpi și/sau felinare¹¹, contracte, plângeri ale mahalagiilor pentru insuficiența felinarelor¹², verificarea calității petrolului adus de prahoveni¹³.

Introducerea curentului electric

Demersurile pentru a se introduce curent electric în Câmpulung începuseră deja în anul 1905, când primăria primește o telegramă de la Ministerul de Interne prin care i se preciza expres că împrumutul de 250.000 lei ce îi fusese aprobat trebuie întrebuințat la: construirea hospelului comunal, a unui local propriu pentru pompieri, la pavarea și prelungirea a diferite străzi și înființarea de fântâni publice și la „facerea studiilor pentru instalarea luminei electrice”¹⁴. La 1 mai 1906 primăria contractează împrumutul menționat, pe 40 de ani, destinat și proiectului iluminatului cu electricitate și după câteva săptămâni, în iunie 1906, e depus proiectul de instalare a curentului electric. Pentru execuția lucrărilor este angajat inginer șef Nicolae Vasilescu-Karpen¹⁵, profesor la școala de poduri și șosele din București, doctor în științe fizice la Paris. Totuși, demararea lucrărilor întârzie.

La 6 noiembrie 1908 se hotărăște întrunirea în pretoriul primăriei a unei comisii „spre a studia [actele din arhivă] și [a se] pronunța asupra modului de iluminare a orașului cu electricitate... [pentru a] satisface dorința exprimată de d-nii orașeni”¹⁶.

Licitația pentru executarea lucrărilor e adjudecată, la începutul anului 1910, la recomandarea Consiliului Tehnic Superior (semnată, printre alții, de Anghel Saligni, Elie Radu)¹⁷, către Cassa Siemens-Schucker. În luna martie antrepriza trimite la aprobare planul rețelei de distribuție cu 60+10 stâlpi amplasați în oraș, de la Prefectură la Gară¹⁸. Tot în anul 1910 se încheie un contract suplimentar pentru montarea a 30 de lămpi incandescente pe Bulevard, câte 15 de fiecare parte a lui¹⁹, în timp ce în zonele calea Traian-Schei, Vișoi, Mărcuș, Bughea de Jos și Bughea de Sus, înlocuirea iluminatului cu petrol e hotărâtă abia în 1914²⁰.

În anul 1910 Ministerul Lucrărilor Publice aprobă în principiu concesiunea furnizării curentului electric pe 20 de ani societății „Câmpulungul” (cu sediul în București), proprietara „Fabricii Câmpulung” (fabrica de hârtie)²¹, ofertantă fiind și exploatarea de cărbune de la Schitu Golești, din sudul orașului. Prețul furnizorilor fiind

¹¹ ANJA, fond PC, dosar 11/1901, f. 32: lui Iohan Seth, tinichigiu din acest oraș îi este adjudecată confecționarea a 10 felinare cu accesoriile lor: „rezervoare de alamă, mașini de Viena nr. 11, sticle și fitil, abajure rotunde din tablă de nichel plus fierăria de ficsatul felinarelor de stâlpi conform modelului existent”. Ulterior anulată pentru că înlocuirea felinarelor degradate era obligația contractuală a „antreprizei iluminatului, lămpelor dupe stradele orașului”.

¹² ANJA, fond PC, dosar 1/1896-1900, f. 74.

¹³ ANJA, fond PC, dosar 6/1900-1901 cu titlul „Primăria urbei Câmpulung, Relativ la constatarea [verificarea, nota CO] petrolului luminator introdus în orasiu în cursul anului 1900”

¹⁴ ANJA, fond PC, dosar 13/1905, f. 19.

¹⁵ ANJA, fond PC, dosar 21/1906, f. 42v.

¹⁶ ANJA, fond PC, dosar 1/1908, f. 56 v.

¹⁷ ANJA, fond PC, dosar 5/1910, f. 35 (și recomandare pentru motoarele din fabrica Maschinenfabrik Augsburg Nürnberg).

¹⁸ ANJA, fond PC, dosar 5/1910, f. 146.

¹⁹ *Ibidem*, f. 190.

²⁰ ANJA, fond PC, dosar 19/1914, f. 21.

²¹ ANJA, fond PC, dosar 5/1910, f. 54, 72.

considerat prea mare, în iarna anului 1910-1911 primăria decide și construirea unei uzine electrice proprii, fapt pentru care societatea Siemens-Schucker cere prelungirea termenului de contract²².

În ianuarie 1912 executantul lucrărilor solicită recepția lor definitivă²³. Pentru exploatare își oferise serviciile, încă din anul 1910, câmpulungeanul Al. C. Ghioculescu, „diplomat Electro-înginer la Școala Superioară de Ingineri din Mannheim”, pe atunci inginer electrician la salina Slănic, județul Prahova²⁴.

În dosarul primăriei este de urmărit și corespondența cu primăriile altor orașe referitoare la condițiile în care s-a executat și se exploatează/amortizează iluminatul orașului cu electricitate, din care rezultă stadiul în care se aflau ele însele în procesul introducerii și exploatării rețelei de electricitate: Târgoviște (stadiu similar), Râmnicu Vâlcea, Bacău, Craiova (în 1895 avea uzină electrică proprie)²⁵, Câmpina, Brăila²⁶.

INFORMATION REGARDING THE INTRODUCTION OF THE PUBLIC LIGHTING IN CÂMPULUNG CITY

Abstract

The first news known till now about the public lighting in Câmpulung are from 1836. Inedited information from 1882, 1883, 1895, 1901 refer to wood pillars bought by the City Hall, and to street lamps and to the quality of the lamp oil delivered for the lighting of the city. But there are not specified the stages of the passing from the lighting with candles to that with oil and than to that with lamp oil. These stages could only be deduced as hypothesis of work.

The measures for the introduction of the electric lighting in Câmpulung began before 1905. In this purpose the City Hall contracts a loan. The auction was adjudged by Cassa Siemens-Schucker in 1910. The City Hall decided the construction of an electric work in the winter of 1910-1911. The final acceptance (taking delivery) was requested by the constructor in January 1912.

²² ANJA, fond PC, dosar 5/1910, f. 148, mart. 1911.

²³ ANJA, fond PC, dosar 19/1914, f. 11, ian. ?1912.

²⁴ ANJA, fond PC, dosar 5/1910, f. 83.

²⁵ Primele becuri electrice sunt instalate la Teatrul Theodorini, în 1887, cf. Paul Rezeanu, *op. cit.*, p. 71. Primăria Câmpulung primește de la Craiova, în februarie 1911, contractul cu societatea A. E. G. - Berlin pentru iluminare cu electricitate: ANJA, fond PC, dosar 5/1910 f. 145.

²⁶ *Ibidem*, f. 15, 39, 45, 136, 145.